

УДК 341.171

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.125>

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕСЬКОГО СОЮЗУ

Дір І.Ю.,

*Надзвичайний і Повноважний Посол України,**Заслужений юрист України,**кандидат юридичних наук, доцент,**докторант ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ORCID: 0000 0001 9829 4294

e-mail: ihor.dir@uzhnu.edu.ua**Дір І.Ю. Спільні політики Європейського Союзу.**

У статті узагальнено проаналізовано основні політики Європейського Союзу. Було виявлено, що спільні політики Євросоюзу базуються на трьох основних принципах: наділення компетенцій, пропорційності та субсидіарності. Спільні політики у певних галузях базуються на тому, що тільки Євросоюз має право приймати закони. До таких сфер, де ЄС має виняткові повноваження, відносять: митний союз; правила конкурентоздатності у межах єдиного ринку; монетарна політика (для держав-членів євросоюзу); торгові та міжнародні угоди; спільна рибна політика ЄС. У деяких сферах законодавчі акти ухвалюють як держави-члени ЄС, так і сам Євросоюз. Було проаналізовано, що до таких сфер відносять: єдиний ринок; працевлаштування та соціальна політика; економічна, соціальна та територіальна згуртованість; сільське господарство; рибальство; навколишнє середовище; захист прав споживачів; транспорт; транс'європейські мережі; енергетика; правосуддя та основоположні права людини; міграція та внутрішні справи; громадське здоров'я; дослідження та космос; співробітництво з питань розвитку та гуманітарна допомога. Також у певних сферах ЄС допомагає державам-членам створювати законодавство, зокрема це стосується таких галузей: громадське здоров'я (певні аспекти), промисловість, культура, туризм, освіта, молодь та спорт, цивільний захист та адміністративне співробітництво. Крім того, було виявлено, що більшість науковців до найважливіших спільних політик ЄС відносять: спільну сільськогосподарську політику, спільну рибну політику, правила конкурентоздатності, спільну зовнішню політику та політику безпеки. Було проаналізовано, що законодавчою базою спільних політик ЄС виступають регламенти, Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. Крім того, було визначено, що всі політики Євросоюзу формуються на основі довгострокових стратегій, які містять ключові напрямки розвитку.

Ключові слова: держави-члени, Європейський Союз, договір, законодавство, спільна політика, інтеграція.

Dir I.Yu. Common policies of the European Union.

The article summarizes the main common policies of the European Union. It was found that the common policies of the European Union are based on three main principles: allocation of competences, proportionality and subsidiarity. Common policies in certain areas are based on the fact that only the European Union has the right to adopt laws. Areas where the EU has exclusive powers include: customs union; rules of competitiveness within the single market; monetary policy (for eurozone member states); trade and international agreements; common fisheries policy. In some areas, legislation is adopted by both the EU member states and the EU institutions. It was analysed that such spheres include: the single market; employment and social policy; economic, social and territorial cohesion; agriculture; fishing; environment; consumer rights protection; transport; trans-European networks; energy; justice and fundamental human rights; migration and home affairs; public health; research and space; development cooperation and humanitarian aid. Also, in certain areas, the EU institutions helps member states create legislation, in particular, it concerns the following areas: public health (certain aspects), industry, culture, tourism, education, youth and sports, civil protection and administrative cooperation. In addition, it was found that scientists distinguished the following policies: common agricultural policy, common fisheries policy, rules of competitiveness, common foreign and security policy as the most important. It was analysed that the EU regulations, the Treaty on the European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union are the legal basis of EU common policies. In addition, it was determined that all policies of the European Union are formed on the basis of long-term strategies that contain key directions of development.

Key words: member states, European Union, treaty, legislation, common policy, integration.

Постановка проблеми. Наразі Європейський Союз – приклад організації, яка досягла найвищого етапу інтеграції у світі. Якщо розглядати Євросоюз з точки зору економічної інтеграції, то він пройшов етап від створення преференційних торговельних угод до зони вільної торгівлі, яка пізніше трансформувалася у митний союз. Пізніше ЄС перетворився з митного союзу в економічний та валютний союз. Проте, варто відмітити, що лідери держав-членів так і не досягли консенсусу у тих питаннях, які стосувалися повної інтеграції – створення політичного союзу та прийняття єдиної на території Союзу Конституції [1]. Але, незважаючи на це, ЄС на даному етапі вважається організацією, яка досягла найвищого рівня економічної інтеграції.

Стан опрацювання цієї проблематики досліджувався багатьма вітчизняними науковцями, зокрема М. Андрієнко, Г. Андросчук, Ю. Баланюк, О. Давиленко, М. Іжа, С. Ішков, Т. Зінчук, Т. Квятко, О. Краєвська, О. Лук'яненко, Д. Матора, І. Матюшенко, Д. Михайлова, Н. Мушак, С. Писаренко, О. Попова, О. Пошедін, О. Ралко, Т. Семигіна, О. Труш, О. Фалалєєва, О. Філіпенко, С. Фоменко, В. Чужиков, В. Шамраєва, В. Шатун, А. Шелудченкова, Н. Шибаєва тощо. Серед закордонних вчених варто відмітити Е.І. Балампекоу, В.Л. Бірчфілд, А. Бонн, С. Делпюте, Дж.С. Дуфффілд, У. Зінгребе, П. Коутракос, Т.М. Коутсос, М. Кукоч, О. Мікуш, Ф. Морейра, Р. Ван де Пас, М.Дж. Рогельї, М. Родес, М. Рухс, С. Сірамі, М. Сіті, Л. Стойєрс, Т. Чатцістатіс, С. Шіндлер та ін.

Метою статті є комплексний аналіз основних спільних політик Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Спільні політики Європейського Союзу ґрунтуються на трьох основних принципах:

- Принцип наділення компетенцій – інституції Євросоюзу мають лише ті компетенції, які висвітлені у договорах ЄС, що ратифіковані усіма державами-членами.

- Принцип пропорційності – дії інституцій ЄС не повинні перевищувати того, що необхідно для досягнення цілей договору.

- Принцип субсидіарності – у тих галузях, де Євросоюз може діяти більш ефективно, ніж національні уряди, інституції можуть втручатися в ці сфери для більш ефективної роботи [2].

Варто також відмітити, що у певних галузях тільки Євросоюз має право приймати закони. У свою чергу держави-члени ЄС обмежені у застосовуванні національного законодавства. До сфер, де ЄС має виняткові повноваження, відносять:

- Митний союз;

- Правила конкурентоздатності у межах єдиного ринку;

- Монетарна політика (для держав-членів євросони);

- Торгові та міжнародні угоди;

- Спільна рибна політика ЄС.

Крім того, у деяких сферах законодавчі акти приймають як держави-члени ЄС, так і сам Євросоюз: єдиний ринок; працевлаштування та соціальна політика; економічна, соціальна та територіальна згуртованість; сільське господарство; рибальство; навколишнє середовище; захист прав споживачів; транспорт; транс'європейські мережі; енергетика; правосуддя та основоположні права людини; міграція та внутрішні справи; громадське здоров'я; дослідження та космос; співробітництво з питань розвитку та гуманітарна допомога.

Також у певних сферах ЄС допомагає державам-членам створювати законодавство, зокрема це стосується таких галузей: громадське здоров'я (певні аспекти), промисловість, культура, туризм, освіта, молодь та спорт, цивільний захист та адміністративне співробітництво.

Виключні компетенції, якими Євросоюз наділений відповідно до своїх установчих договорів, поширюються на такі сфери:

1. Координація економічної політики та політики зайнятості;

2. Визначення векторів та впровадження Спільної зовнішньої політики та політики безпеки;

3. «Гнучкий підхід» - особлива компетенція, за якої ЄС має право за виключних обставин вживати заходи у тих сферах, які виходять за межі звичайної компетенції.

До найбільш важливих спільних політик Євросоюзу ряд науковців відносить:

1. Спільну сільськогосподарську політику;

2. Спільну рибну політику;

3. Правила конкурентоздатності;

4. Спільну зовнішню політику та політику безпеки [3].

Спільна сільськогосподарська політика ЄС була прийнята у 1962 році. Основоположною метою цієї політики було забезпечення громадян Євросоюзу доступними продуктами харчування та підтримка фермерів. Пізніше цілі були розширені на:

- Підтримку фермерів та покращення продуктивності сільського господарства.

- Захист фермерів держав-членів Євросоюзу.

- Боротьбу зі змінами клімату та забезпечення раціонального використання ресурсів.

- Створення робочих місць у сільському господарстві та підтримку розвитку сільських регіонів.

Основним законодавчим актом для політики виступає Договір про функціонування Європей-

ського Союзу. Серед інших законодавчих актів слід також виділити: Регламент (ЄС) 2021/2016 (фінансування, контроль та моніторинг виконання аграрної політики), Регламент (ЄС) 2021/2115 (підтримка та розробка стратегічних напрямків розвитку), Регламент (ЄС) 2021/2117 (організація спільного сільськогосподарського ринку, якість аграрної продукції, географічні індикатори тощо), Регламент (ЄС) 1307/2013 (прямі виплати фермерам), Регламент (ЄС) 1308/2013 (спільна організація), Регламент (ЄС) 1305/2013 (підтримка розвитку сільської місцевості), Регламент (ЄС) 1306/2013 (фінансування політик).

Спільна сільськогосподарська політика визначається спеціально створеним департаментом з питань сільського господарства та розвитку сільської місцевості при Європейській Комісії. Департамент наділений також повноваженнями щодо розробки нових законодавчих актів, які необхідні для реалізації цієї політики.

Фінансується сільськогосподарська політика з бюджету ЄС. Зокрема, з двох основних фондів: Європейського фонду з розвитку сільського господарства (пряма підтримка фермерів та фінансування ринкових заходів) та Європейського фонду з розвитку сільських місцевостей. Кошти у фонди направляються кожною державою-членом ЄС.

На кожний період ЄС формує бюджет. Так, на період з 2023 по 2027 роки загальний бюджет сільськогосподарської політики становить 264,1 млрд євро, серед яких 72% направлено на прямі виплати фермерам, 25% – на розвиток сільської місцевості, а 3% – на галузевий розвиток.

Серед основних переваг з впровадження спільної сільськогосподарської політики слід виділити наступне:

1. На території Євросоюзу функціонує близько 10 млн ферм. 17 млн людей постійно працевлаштовані у цьому секторі.

2. ЄС відомий у всьому світі своїми продовольчими та кулінарними традиціями, а також виступає нетто-експортером агропродовольчої продукції. Завдяки наявним ресурсам ЄС може відігравати ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки у світі.

3. Крім безпосередньо зайнятих у сільському господарстві, ще ряд громадян працевлаштовані у дотичному секторі (торгівля, пакування, виробництво та ремонт машин і обладнання, логістика тощо), що у загальному становить близько 40 млн працівників.

4. Розвивається екологічно стале фермерство. Спільна сільськогосподарська політика має важливе значення, оскільки спрямована на розумне використання природних ресурсів [4].

Не менш важливою та дотичною до сільськогосподарської політики є спільна рибна полі-

тика Євросоюзу. Ця політика була прийнята у 1970 році і спочатку була частиною спільної сільськогосподарської політики. Основною метою запровадження даної політики було:

- Підвищення продуктивності праці.
- Стабілізація ринку.
- Ціноутворення на ринку рибальства.
- Забезпечення якості продукції.

В рамках подальшого розширення Євросоюзу до нього приєднувалося все більше держав, які мали вихід до моря. Тому, назріла необхідність адаптації політики під збереження ресурсів, особливо після створення виключних економічних зон. В результаті, було вирішено вивести рибальство в окрему політику.

Основними законодавчими актами, відповідно до яких регулюється спільна рибна політика, виступають статті 38–43 Договору про функціонування Європейського Союзу, Регламент (ЄС) 1380/2013 (визначення напрямків), Регламент (ЄС) 1379/2013 (спільна організація ринку рибальства), Регламент (ЄС) 508/2014 (про створення нового Європейського морського та рибальського фонду), Регламент (ЄС) 2023/2842 (про контроль за рибальством, що набув чинності у січні 2024 року, але більшість положень якого будуть застосовуватись через два-чотири роки).

У 2013 році спільна рибна політика ЄС зазнала змін. Нова реформа рибної галузі мала на меті забезпечити діяльність секторів рибальства та аквакультури відповідно до екологічної сталості у довгостроковій перспективі. Серед найбільш важливих аспектів слід виділити наступне:

▪ Рибальство має розвиватися, враховуючи екологічні, економічні та соціальні норми, що діють на території ЄС.

▪ Управління виловом риби базується на науковому підході.

▪ При вилові риби враховуються її обсяг та запаси.

▪ Вводяться технічні заходи щодо того, де і коли рибалки можуть здійснювати вилов.

▪ З 2019 року запроваджуються багаторічні плани з обсягу вилову риби.

▪ Децентралізовується процес прийняття рішень, щоб надати державам-членам ЄС більше прав стосовно боротьби з незаконним, незаєстрованим та нерегульованим рибальством.

▪ Сталий розвиток аквакультури розвивається шляхом укладання багаторічних національних планів [5].

Основною метою спільної політики конкурентоздатності є забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Законодавчою базою даної політики виступають статті 101–109 Договору про функціонування Європейського Союзу, Протокол № 26, Протокол № 27 про внутрішній ринок та конкуренцію, стаття 3(3) Дого-

вору про ЄС, Регламент (ЄС) 139/2004, Регламент (ЄС) 802/2004, стаття 36 Хартії основоположних прав Європейського Союзу.

Відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу політика конкурентоздатності спрямована на запобігання викривлення конкуренції: зловживання домінуючим становищем, антиконкурентні угоди про злиття і поглинання, заборону державної допомоги (у випадку, якщо вона призводить до спотворення конкуренції).

Конкурентна політика ЄС – ключовий інструмент для досягнення вільного, динамічного внутрішнього ринку, який сприяє загальному економічному добробуту Євросоюзу. Ця політика дозволяє підприємствам конкурувати між собою на рівних умовах, виробляючи при цьому більш кращі продукти за нижчою ціною. Це допомагає залученню інвестицій, що у свою чергу сприяє довгостроковому економічному зростанню.

У 2020 році Європейська Комісія розпочала перегляд антимонопольних правил, які діяли на території Євросоюзу. Це було зроблено з метою відновлення ЄС після пандемії Covid-19 та створення більш стійкого внутрішнього ринку, який враховуватиме реалізацію Європейського зеленого курсу та прискорення цифрового переходу.

Загалом інструментарій політики конкурентоздатності ЄС охоплює такі сфери: антимонопольне законодавство, контроль за злиттям, державна допомога, державні підприємства та надання послуг загального економічного значення. Антимонопольне законодавство спрямоване на відновлення та застосування тільки конкурентних умов (наприклад, під час утворення картелів). Інструменти превентивної допомоги включають контроль за операціями зі злиття та правила з надання державної допомоги. Контроль за злиттям полягає у попередній оцінці того, чи матиме потенційне злиття двох компаній антиконкурентний вплив. У свою чергу правила з надання державної допомоги спрямовані на запобігання неправомірного втручання держави в різні сектори економіки, що може мати вплив на конкуренцію. Послуги загального економічного значення підпадають під спеціальні правила.

Європейська Комісія – головна інституція, відповідальна за забезпечення та використання правил конкурентоздатності і має широкий спектр повноважень щодо їх перевірки та виконання [6].

І, нарешті, остання спільна зовнішня політика та політика безпеки. Основна мета цієї політики полягає у досягненні цілей ЄС щодо збереження миру, посилення міжнародної безпеки, сприяння міжнародній співпраці та зміцнення демократії, верховенства права, а також поваги прав людини та основоположних свобод. Рішен-

ня у рамках цієї політики приймаються на головуванні. При цьому вимагається однаковість усіх держав-членів у рамках Ради ЄС, але деякі питання можуть вирішуватися кваліфікованою більшістю.

Відповідно до статті J. 1 V Розділу Маастрихтського договору основними цілями спільної зовнішньої політики та політики безпеки є:

- Захист спільних цінностей, основоположних прав людини, незалежність та цілісність Євросоюзу відповідно до принципів Статуту ООН;
- Зміцнення безпеки ЄС;
- Сприяння миру та міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту ООН, а також Гельсінського заключного акту та Паризької хартії;
- Зміцнення міжнародного співробітництва;
- Зміцнення демократії та верховенства права.

Законодавчою базою реалізації політики виступають: Регламент (ЄС) 2018/1046 (фінансування), Договір про Європейський Союз.

З бюджету спільної зовнішньої політики та політики безпеки фінансуються: цивільні місії, робота спеціальних представників ЄС, багаторічні та двосторонні проекти з нерозповсюдження та роззброєння, діяльність Спеціалізованої палати у Косово тощо. Бюджет спільної зовнішньої політики та політики безпеки використовується для того, щоб швидко та гнучко реагувати на зовнішні конфлікти та кризи, нарощувати спроможність країн-партнерів і захищати ЄС та його громадян.

Загальний бюджет політики на період 2021–2027 років становить 2,68 млрд євро [7].

Висновки. Отже, спільні політики Євросоюзу базуються на трьох основних принципах: наділення компетенцій, пропорційності та субсидіарності. Спільні політики формуються з урахуванням того, що у певних галузях тільки Євросоюз має право приймати законодавчі акти. До сфер, де ЄС має виняткові повноваження, відносять: митний союз; правила конкурентоздатності у межах єдиного ринку; монетарна політика (для держав-членів євросони); торгові та міжнародні угоди; спільна рибна політика ЄС. У деяких сферах законодавство приймають як держави-члени ЄС, так і сам Євросоюз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Martinez-Piva J.M., Zúñiga-Arias G. Economic Integration and Value Chain. Case study from Central America Dairy. URL: https://www.cepal.org/sites/default/files/events/files/paper_jorge_mario_martinez_y_guillermo_zuniga_cepal.pdf (date of access: 20.03.2024).

2. European Commission. Areas of EU action. *Official web-site*. URL: https://commission.europa.eu/about-european-commission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_en (date of access: 21.03.2024).
3. Britain and the European Union. Common Policies of the European Union. *Edinburgh University Press*. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781474411790-007/html> (date of access: 21.03.2024).
4. European Commission. Agriculture and rural development. *Official web-site*. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/index_en (date of access: 23.03.2024).
5. European Commission. Common fisheries policy (CFP). *Official web-site*. URL: https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/policy/common-fisheries-policy-cfp_en (date of access: 23.03.2024).
6. European Parliament. Competition policy | Fact Sheets on the European Union. *Official web-site*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/82/competition-policy> (date of access: 24.03.2024).
7. European Commission. Common Foreign and Security Policy. *Official web-site*. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/common-foreign-and-security-policy_en (date of access: 27.03.2024).